

Tiril Opheim Veka

Naturens betydning for Lillebrors utvikling og fantasi

En analyse av naturens plass i *Lillebror og Knerten* (1962)

Bacheloroppgave i Nordisk språk og litteratur

Veileder: Karolina Drozdowska

Mai 2023

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Tiril Opheim Veka

Naturens betydning for Lillebrors utvikling og fantasi

En analyse av naturens plass i *Lillebror og Knerten* (1962)

Bacheloroppgave i Nordisk språk og litteratur
Veileder: Karolina Drozdowska
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Innhold

1 Innledning	2
1.1 Presentasjon og aktualisering av verk	2
1.2 Hva jeg ønsker å drøfte	2
1.3 Tidligere forskning.....	3
2 Presentasjon av metode og teori.....	3
3 Analysedel.....	5
3.1 Samfunnskritikk i barnelitteraturen.....	5
3.2 Naturens betydning for Lillebrors handling og utvikling.....	5
3.3 Naturen som utspill for fantasi.....	10
3.4 Verdensbygging og utvikling av «miljøborgeren»	13
Konklusjon	21
Referanseliste	23

1 Innledning

1.1 Presentasjon og aktualisering av verk

Anne-Cath. Vestly er en kjent og kjær barnebokforfatter (Helgesen, 2023). I *Lillebror og Knerten* (1962) skriver hun om tema som påvirker barns opplevelse av familielivet, inkludert økonomiske utfordringer og ensomhet. Videre spiller fantasien en stor rolle i boka. I nyere tid er de første bøkene i Knerten-serien også blitt filmatisert (Engmar, 2009; Lund, 2010; Ommundsen, 2011). Jeg vil i løpet av denne analysen argumentere for at også naturen er en stor del av denne boka. Noe man også kan finne igjen i flere andre nordiske barnebøker¹. Vestly var svært opptatt av at man skal behandle naturen bra, ettersom den gir mye fint til oss (NRK, 1972). Naturen kan i flere tilfeller brukes som et symbol på utfordringer eller en rekke følelser som Lillebror opplever. For eksempel kan skogen være skummel, men samtidig også spennende. Naturen byr derfor på mange muligheter.

1.2 Hva jeg ønsker å drøfte

Jeg vil ta utgangspunkt i en aktantmodell av forskergruppen Nature in Children's Literature and Culture for å analysere verket, samt se på boka på bakgrunn av ett av norskfagets sentrale verdier etter Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020:

«Lesing av **skjønnlitteratur** og sakprosa skal gi elevene mulighet til å reflektere over sentrale **verdier og moralske spørsmål** og bidra til at de får **respekt for menneskeverdet og for naturen.**» (Udir.no) (min utheving)

Målet med denne teksten er å finne ut hvordan naturen åpner opp for muligheter i form av selvutvikling, samt respekt og forståelse for omverden i det analyserte verket. Dette innebærer å se på hvordan Vestlys sosialrealisme skildrer familielivet og hverdagen til en familie på fire som flytter fra storbyen til en liten bygd. Lillebror er mye alene, og opplever å måtte være mer selvstendig. Han finner en venn i Knerten, som tross alt er en kvist. Mye av handlingen foregår ute, og skogen er en sentral del av rommet som Lillebror opplever som både spennende, skummelt og samtidig lærerikt. Naturen er dessuten noe man kjenner igjen fra norske folkeeventyr, noe som også kommer fram i Lillebrors livlige fantasi i møte med

---

¹ F.eks. i Maria Parrs *Vaffelhjarte* (2011) om Lena og Trille sin hverdag på en liten øy, eller i Astrid Lindgrens forfatterskap hvor mye av handlingen ofte foregår ute, i kombinasjon med fantasi i lek. F.eks. *Pippi Langstrømpe* (1945) og *Emil i Lønneberget* (1963)

naturen. I litteraturhistorien er naturen ofte sett på som noe stort og ukjent, men også spesielt i nordisk litteratur, noe mystisk og en naturlig del av hverdagen for mange, også gjennom litteraturen (Andersen, 2018, 160). Med ordet natur mener jeg alt som i utgangspunktet vokser uten menneskets påvirkning, for eksempel en skog.

1.3 Tidligere forskning

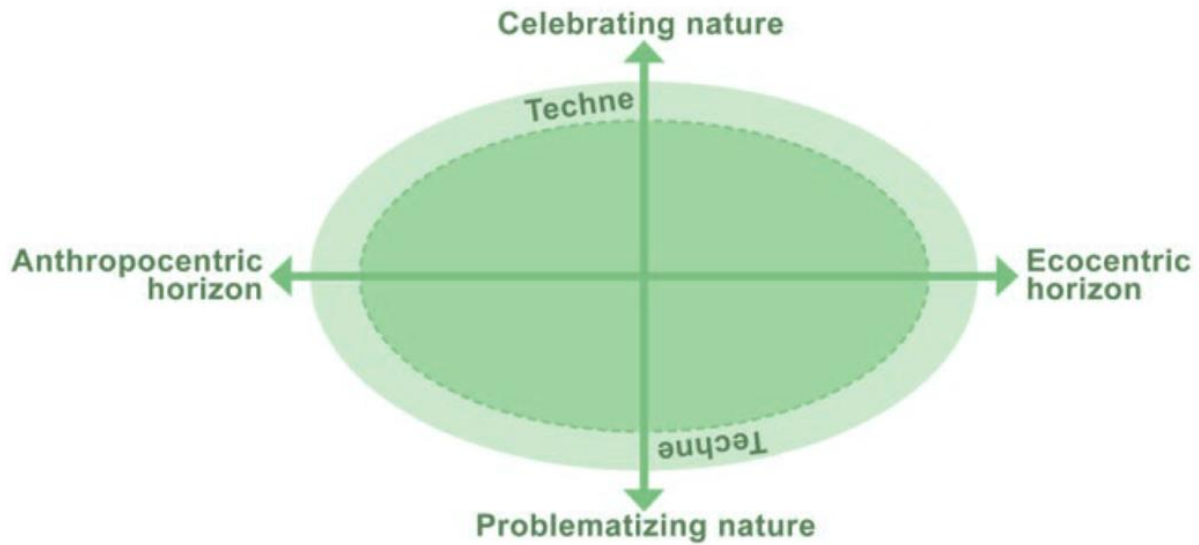
Det jeg har funnet av tidligere forskning om Anne-Cath. Vestly og hennes verk tar i all hovedsak for seg hennes personlige liv, realismen i hennes litteratur, samt psykoanalytisk lesning av *Lillebror og Knerten* (1962). I tillegg er Vestlys bruk av fantasi og fantasivenner gjennomgående (Eskeland, 2003; Aasan, 2012; Helgesen, 2023; Birkeland & Mjør, 2013; Vestly, 2000;). Jeg har derimot ikke funnet noe relatert til naturens plass i verket.

2 Presentasjon av metode og teori

NatCulMatrix

Som tidligere nevnt vil jeg bruke en aktantmodell i min analyse. Forskergruppen Nature in Children's Literature and Culture (NaChiLitCul) ved Høgskulen på Vestlandet har utviklet en aktantmodell de bruker når de analyserer naturen i nordisk barne- og ungdomslitteratur. Slike aktantmodeller går ut på at man mer skjematisk kan analysere narrativer. Denne modellen bruker to akser som forteller om hvorvidt historien er menneske- eller økosentrert (antropocen or ecocentric). Den andre aksene går etter om historien hyller (celebrates) naturen eller om den blir problematisert (problematizes) (Goga m.fl., 2018, 12).

Rundt modellen er det en tredje dimensjon, 'techne' (teknikk). Ordet techne er fra retorikken, og kan forstås som kunsten å utforme og produsere. I denne sammenhengen en bevisst bygging av selvet, verden og samfunnet. Nina Goga m.fl. viser til at all barne- og ungdomslitteratur allerede er utformet, ergo oppbyggede fremstillinger av naturen. Dette settes videre i sammenheng også med utvikling av bioteknologi, hvor menneskelig manipulering er et faktum (Goga, m.fl., 2018, 13).

Forskergruppen Nature in Children's Literature and Culture sin aktantmodell ved analysering av natur i nordisk barne- og ungdomslitteratur

Andre relevante begrep

Miljøorientert verk vil si at boka har et ikke-menneskelig nærvær som viser at mennesket og natur er forbundet. Altså er ikke menneskets behov og ønsker nødvendigvis i sentrum, og menneskets ansvar for miljøet framstår som viktig etisk sett. Samtidig kan miljøet ses på som en prosess i stedet for noe konstant eller gitt (Claudi, 2013, 249). Vestlys bok kom for første gang ut i 1962, noe som tyder på at Vestly kanskje noe ubevisst lå framfor da det gjaldt interessen for miljøvern. Først på 1970-tallet kom det som gjerne blir kalt «økologiens epoke», da det som en reaksjon på ulike globale miljøutfordringer ble opprettet flere internasjonale miljøorganisasjoner, som for eksempel FNs miljøprogram UNEP (Hennig, 2021, 15). Det vil videre i denne analysen være relevant å bruke begrepet økokritikk ettersom det kan beskrives som «en jordsentrert tilnærming til litteraturstudiet», og i tillegg menneskets forbindelse med naturen (Furuseth & Hennig, 2023, 15).

3 Analysedel

3.1 Samfunnskritikk i barnelitteraturen

Som annen litteratur bruker også barnelitteraturen fiksjon som en måte å formidle en kritisk samfunnsforståelse (Birkeland & Mjør, 2013, 66). For eksempel finner en svensk studie at kontakt med naturen er viktig for barns miljøundervisning (Goga, m.fl., 2018, 2). Hvordan naturen fremstilles i barne- og ungdomslitteratur vil også spille en rolle i barns forståelse for, og det faktiske møte med naturen og miljøet (Goga, m.fl., 2018, 1). I Goga m.fl. sin samling av artikler som analyserer nordisk litteratur med et økokritisk blikk bruker flere Jean-Jacques Rousseau sin barnebok *Emile or On Education* (1762) som en viktig påvirkning for litterær topografi eller landskap i barnelitteraturen (Goga, m.fl., 2018, 8). Dette fordi Rousseau skildrer et bilde av landet og naturen i kontrast til bylivet, som da altså gjør handlingen økosentrert (Goga, m.fl., 2018, 8). Rousseau sin fortelling kan minne om utgangspunktet for *Lillebror og Knerten* (1962), hvor familien flytter fra den travle byen til den idylliske og rolige bygda. Dette grunnet trang økonomi, selv om leseren likevel får et svært rolig og nok mer romantisk bilde i form av stillheten ved det landlige, med sin nære natur.

Nesten 20 år etter Vestlys bok kom ut, ble det mot slutten av 1980-tallet konkludert med at utdanning ville spille en stor rolle i prosessen for bærekraftig utvikling, utover bedring av forbruksnivået i de rike landene (Hennig, 2021, 16). I *Lillebror og Knerten* er det tydelig at foreldrene er bekymret for økonomien, og hvordan de skal få til å betale regningene sine. Vestly mente selv at barn forstår mer enn voksne tror og at man derfor skal snakke til dem nesten likt man vil et voksent menneske (NRK, 1972). Lillebror oppfatter at mor ser trist ut når hun minner han på at «far blir glad hvis vi prøver å bruke lite penger. Det er dyrt å bygge hus vet du.» (Vestly, 2009, 24). Moren begynner så å jobbe i dagligvarebutikken (Vestly, 2009, 43). Derfor er det naturlig å se videre på dannelsingsaspektet, samt utvikling av respekt og forståelse for omverden, og her spesielt naturen.

3.2 Naturens betydning for Lillebrors handling og utvikling

Kunnskap

Nordiske barn blir sett på som svært kompetente, spesielt i møte med naturen (Goga, m.fl., 2018, 2). Lillebror fremstilles som et nysgjerrig barn som tar i bruk både kunnskap og fantasi

i alle mulige situasjoner. Når Lillebror skal ta seg fram gjennom skogen alene for å besøke snekkeren har han alt gått der en gang før med storebror Phillip. Hos snekkeren får Lillebror lære om behandling av tre. Fra et økokritisk perspektiv kan vi her se at Lillebror ikke har et bestemt ønske om å forandre på naturen, i dette tilfellet Knerten, men at han heller ønsker å finne ut hvordan han kan handle for at Knerten skal vare lengst mulig. Storebror Phillip mener Knerten skal lakkes, mens når Lillebror går til snekkeren, som jo er fagmann, sier han, som vist i sitatet under, at han godt kan oljes i stedet:

«Å nei, du må ikke finne på å lakke han her,» sa snekkeren. «Men vi kunne kanskje olje'n litt, for da var vi jo helt sikre på at han ville holde seg. Jasså, heter du Knerten, du, ja. Du er nok en del av en rot, du, furu tenker jeg. Fin og solid er du og riktig snurrig ser du ut.» (Vestly, 2009, 74).

Når Lillebror snekrer med hammeren minner han seg selv på flere ganger at han ikke må treffe tommelen (Vestly, 2009, 12). Det kan tolkes som dette er noe han har gjort før, og ikke ønsker skal skje igjen. Leseren kan nok også kjenne seg igjen i dette. Denne korte, men likevel følelsesbaserte tanken er et godt eksempel på Lillebrors forståelse av hvilke konsekvenser hans handlinger kan ha. Det kan leses som at Lillebror overfører dette også til Knerten, og da kanskje naturen som helhet. Når Lillebror er syk, og får besøk av prinsessa, men må holde avstand for ikke å smitte henne, bestemmer de seg for at Lillebror kan fire Knerten ned trappa slik at også hun kan hilse på han. De innser at de ikke vil skade Knerten ved et eventuelt fall, og pakker han godt inn i en pute med tau rundt (Vestly, 2009, 121). Med dette viser de en omsorg for Knerten som kan tolkes som svært betydningsfull i hvordan de to barna ser på denne kvisten som en venn.

Nesten ti år etter *Lillebror og Knerten* kom ut, blir *The Lorax* (1971) av den amerikanske forfatteren Dr. Seuss utgitt. Boka fremstiller et ødelagt naturlandskap, med oppfordringen til en ung gutt om å ta vare på naturen og ikke bare utnytte den uten å gi tilbake, og slik skape en bedre framtid (Hennig, 2021, 22). I slik litteratur med dialog-orientert økokritikk er det interessant å se på hvordan forfatteren representerer både menneskers, men også ikke-menneskers stemmer i landskapet (Goga, 2018, 62). Fortelleren i *Lillebror og Knerten*

henvender seg med jevne mellomrom direkte til leseren med et «du». Dette gjør leseopplevelsen mer intim ettersom vi som lesere får «være med» på de ulike hendelsene. Lillebror snakker om seg selv som «vi» allerede før han og Knerten blir kjent (Vestly, 2009, 12-13). Likevel er det et tydelig barneperspektiv i fortelleren i hvordan Lillebror handler og reflekterer. Samtidig kommer det fram en noe mer voksen innsikt og erfaring i blant, som han nok har plukket opp hos dem rundt seg. Slik oppstår det også en mer direkte og muntlig stil som kan minne om fortelleren i eventyr (Birkeland og Mjør, 2013, 22). Knerten sin personlighet og væremåte er av Lillebrors fantasi, og han får da den stemmen Lillebror tilegner han. Slik tar Lillebror i bruk Knerten som en støttespiller, også når han vil uttrykke kunnskaper: «Ser du de steinene som står på siden av veien i svingen her, Knerten?» «Ja,» sa Knerten. «De heter stabbesteiner,» sa Lillebror. «Du vet da allting også,» sa Knerten. (Vestly, 2009, 23). Dette kan også si noe om Lillebrors holdninger og verdier, som for eksempel at han setter pris på kjennskaper til naturen, eller her geologi.

Gjennom *Lillebror og Knerten* fremstiller Vestly hverdagslige hendelser som leseren, sannsynligvis barnet, kan kjenne seg igjen i. Med dette dannes et bilde av naturen som leseren kan ta del i, både underveis, men også etter de har lagt fra seg boka. Slik minskes avstanden til naturen, og da fremmedfølelsen man kan oppleve i den store og ofte ukjente naturen (Hennig, 2021, 29). Så langt kan *Lillebror og Knerten* tolkes som antroposentrisk gjennom at det er Lillebror som går gjennom utviklingen, og at det kort sagt er menneskets handling som er i sentrum. Lillebror fremstår også som kompetent innen håndtering av verktøy, i måten han snekkrer sammen et hus til Knerten, og samtidig planlegger hvordan plankene best mulig kan stå sammen. Utover mors oppfordring til å snekre er snekkeren en åpenbar inspirasjon for Lillebror. For eksempel spør Lillebror snekkeren: «Har du det så morsomt hver dag», hvor snekkeren så inviterer Lillebror til å komme å snekre en dag (Vestly, 2009, 40). Senere møter Lillebror på snekkeren utenfor butikken, og får penger av han til å handle med. Lillebror går så inn i butikken for å kjøpe spiker, og vet akkurat hvilken størrelse han ønsker å kjøpe (Vestly, 2009, 60). Det er altså Lillebrors egne interesser som stort sett blir vektlagt.

Selv om møtet med norsk flora, som kjennskap til hva og hvordan vi kan ta i bruk sopp eller bær ikke er nevnt i boka, er som sagt behandling av tre beskrevet flere ganger. Kjennskap til dyr og deres liv i naturen er også en stor del av forståelsen for den ikke-menneskelige

verdenen. Lillebror tar flere ganger i bruk kunnskaper om natur når han leker, for eksempel når han leker med en bjørn snekkeren har spikket ut: «Bare jeg får nok blåbær og multer, sier bjørnen da, og så må jeg sove om vinteren ...» (Vestly, 2009, 76). Selvstendigheten i nordiske barnebøker kan ses i lys med lek i naturen, og det å vite hvordan man skal opptre. På den måten er det rimelig å si at naturen skaper nysgjerrighet. Danningsaspektet i boka kan tolkes som at det er verdifullt å vite hvordan man skal ta seg fram, og hvor spennende naturen kan være i form av læring, og da kunne ta mer bærekraftige valg, spesielt senere i livet.

Selvstendighet

Allerede i det første kapittelet blir det vist at Lillebror blir regnet som en kompetent gutt, som kan håndtere verktøy alene:

«Se her, Lillebror, nå skal du få hammer og spiker av meg, så kan du snekre sammen et hus eller noe sånt. Det ligger noen plankebiter bak huset, som du kan få.» Lillebror så stort på henne. Hun hadde snakket til ham akkurat som han skulle vært snekker og kunne allting. (Vestly, 2009, 12)

En av grunnene til at Knerten blir til er at Lillebror ikke finner noen å leke med ettersom det ikke bor noen barn i nærheten (Vestly, 2009, 11). Med materialene og verktøyet han har fått av mor bygger Lillebror et lite hus, og finner etter hvert en kvist med både armer og bein liggende på bakken. «Du kan være kameraten min, for det er ikke noen andre her. Jeg og deg, vi er venner, ikke sant, og nå kan du bo inni huset ditt, så kan jeg komme på besøk.», sier Lillebror, og Knerten blir med det besjelet (Vestly, 2009, 13). I starten ser det ut til at det kun er de to jentene utenfor butikken som er de eneste andre barna i nærheten. Lillebror vil ikke leke med dem, ettersom de stjeler Knerten og kler han opp i dukkeklær. Derimot finner Lillebror er form for venn i snekkeren, og konstaterer: «Nå har jeg to kamerater» (Vestly, 2009, 40). Snekkeren fremstiller en kreativ hverdag, hvor man kan bruke naturen til å lage noe vakkert og morsomt i det han spikker ut figurer i tre. Dette kan tolkes som en kjærlighet eller gledelig følelse til naturen, og da sett i forhold til aktantmodellen, en hyllest til naturen. Naturen er tross alt ikke nødvendigvis bare et tilfluktssted fra samfunnet, men også en plass hvor man kan «finne» seg selv (Khateeb, 2018, 94). Det er tydelig at Lillebror sitt vennskap med Knerten er et tegn på denne tilflukten, da i form av en kamerat.

Lillebror og Phillip deler rom. Vestly skildrer Phillip som en hjelpsom tenåring som er veldig kort i språket. Lik foreldrene viser Phillip Lillebror at han også kan gjøre som de voksne. For eksempel spør Lillebror: «Hvis jeg sitter helt stille og ikke sier noen ting, da får jeg være hos deg, ikke sant?» «Jo,» sa Phillip. «Her har du papir og blyant, så kan du gjøre litt lekser du også.» (Vestly, 2009, 19). Lillebror er også med når Phillip skal lage middag etter skolen. Her er et enda mer tydelig tegn på at *Lillebror og Knerten* er antroposentrert, ettersom menneskenes handling stadig står i fokus. Det at det forventes av Lillebror å opptre selvstendig og hjelpe til, påvirker også hans verdier og handlinger utenfor hjemmet, og i denne boka vil det ofte bety faktisk ute. Lillebror må for eksempel stå utenfor butikken mens mor er på arbeid, og en av dagene bestemmer han seg for å gå hjem og hente Knerten (Vestly, 2009, 54). I motsetning til annen nordisk barnelitteratur, som Astrid Lindgrens *Karlsson på taket* (1955) mener ikke Lillebror å være rampete, og oppfører seg stort sett slik det blir forventet. Hans savn etter sin lekekamerat gjør at han går mot foreldrene sine regler om ikke å gå i bilveien, men å holde seg utenfor butikken når mor jobber. Dette kan tolkes i forbindelse med Lillebrors ensomhet, men da spesielt det sterke savnet til akkurat den kvisten, ettersom vi alt vet han kan finne ting rundt seg og gi de ny mening i form av lek.

Tone Birkeland og Ingeborg Mjør bruker Lindgrens *Karlsson på taket* (1955) som eksempel på fantasi i realisme. Også der dikter hovedpersonen, som for øvrig også er kalt Lillebror, fram en fantasivenn som Birkeland og Mjør forklarer som Lillebrors alter-ego ettersom Karlsson gjør ting de voksne ikke ville akseptert at Lillebror hadde gjort (Birkeland & Mjør, 2013, 64). Karlsson er rampete og selvgod, men også oppfinnsom og morsom (Birkeland & Mjør, 2013, 64). En annen likhet mellom disse bøkene er at både Karlsson og Knerten gradvis forsvinner fra fortellingen, og blir borte når hovedpersonen ikke trenger dem lenger (Birkeland & Mjør, 2013, 64). I motsetning til Karlsson, viser Knerten med jevne mellomrom frykt. Dette gjør at Vestly sin Lillebror får muligheten til å opptre som helt i flere situasjoner, som sett i sitatet under. Slike heroiske handlinger kan også gi leseren muligheten til å kjenne seg igjen, og ta mot til å håndtere egne konflikter (Birkeland & Mjør, 2013, 65). Fantasien har åpenbart en funksjon, her at den lar Lillebror motstå frykten sin, og med dette minske følelsen av ensomhet. Slik fungerer Knerten også som en støttespiller, i og med at han gir uttrykk for at Lillebror er både smart og modig.

Når Lillebror og Knerten er ute, og Lillebror faller og skraper seg opp, fungerer Knerten som en god støtte i å trøste Lillebror:

«Skal jeg begynne å gråte, eller skal jeg heller være her hos deg, Knerten?» «Du skal være hos meg,» sa Knerten. «Vi har så mye å gjøre at vi ikke har tid til å fly inn til morer og sånt.» (Vestly, 2009, 14)

Sett i sammenheng med aktantmodellen kan man tolke det slik at Vestlys vekt på danning og kunnskap hos mennesker, og at det er menneskers behov som ofte kommer først, gjør at *Lillebror og Knerten* kommer fram som antroposentrisk. Det er tydelig at mennesket står i sentrum i form av hvem som handler. Likevel kan man se hvordan spesielt Lillebror trives i naturen og finner en god venn i Knerten. I en til tider travel hverdag kan man tolke det som at Vestly lager en slags feiring av naturens muligheter, og at Knerten kan være et flott symbol på dette. Lillebror finner han, og de voksne er enige at han ligner et menneske og ergo er en fin lekekamerat. Storebror sier han skal males, mens snekkeren sier han skal oljes og hjelper til med det. Knerten er ellers fin som han er, og trenger ikke verken pyntes på eller forandres – annet enn en god behandling som hjelper at han skal holde seg frisk og fin. Selv om Lillebror er mye alene, og ikke har mange rundt seg på sin egen alder, gjør han det beste ut av situasjonen ved å bruke naturen som hjelp i form av selvutvikling, men også i lek i samspill med sin rike fantasi.

3.3 Naturen som utspill for fantasi

Lillebrors levende fantasi spiller en stor rolle både i hvordan han opplever hverdagen, men også hans egen atferd. Det er også mulig å finne en sterk symbolikk i hvordan Knerten er formet som et menneske, men likevel en bit av naturen. Historisk sett finner man at vegetasjon har vært en grunnleggende bit i utvikling av myter i alle kulturer, og videre er det blitt en viktig kilde til symbolikk i litteraturen (Goga, m.fl., 2018, 10). Også i norrøn mytologi finner man treet, hvor Knerten er direkte utsprunget fra, som svært betydningsfull. For eksempel ble Ask og Embla skapt fra deler av ulike tresorter, og man kan på den måten tenke at også menneskene er direkte relatert til planter (Guanio-Uluru, 2021, 93).

Med hjelp av Lillebrors livlige fantasi virker det som at alt kan oppfattes som å ha en form for sjel. Besjelingen av alt fra bussen til huset gjør at Lillebrors verden virker svært levende. Dette fører både til glede, og frykt. For eksempel når han skal klatre opp på fjellet og fange dragen: «Der oppe fant han en kvist som så ut omtrent som en krokodille, og da var det ingen sak å tro at det var dragen.» (Vestly, 2009, 14). På samme måte beskriver Vestly huset til Lillebrors familie som at det hele tiden knirker og river (Vestly, 2009, 106). Om bussen får vi høre at: «Den var stor og rød, og det var akkurat som den sa: «Her kommer jeg med broren din, her kommer jeg med broren din.» (Vestly, 2009, 17). Det kan virke som at denne sterke besjelingen kommer av at Lillebror ønsker å gi personlighet til alt av materiale og i grunn naturen. Slik finner han også hjelp i tingene rundt han. Dette spiller i tråd med Anne-Cath. Vestlys egen kjærlighet for å ta vare på naturen. Sett på bakgrunn av aktantmodellen kan det tolkes som en hylling av naturen i det at Lillebror ser på omverden med en viss spenning og glede, samt at han tar i bruk naturlige materialer rundt seg, som kvisten som blir til en drage. Samtidig kan det her se ut til at det er et narrativt skifte mellom det antroposentriske, spesielt med andre mennesker, til Lillebror som sitter alene med naturen. Slik som dragen over, hvor Lillebror finner noe i naturen (en kvist), og legger den til sin egen eventyr-verden (en drage), inspirert fra naturen (en krokodille), og det antroposentriske og økosentriske blir noe flytende. I kort legger Lillebror menneskelige trekk til naturens ting, slik han gjør med Knerten.

Ved at Lillebror gir personlighet til alt han møter, minner det om Elsa Beskows barnebøker hvor også hun har planter som karakterer, da med enda mer menneskelige trekk hos alt fra bær til sopp og blomster². Knerten er en del av en haug kvister far ikke hadde bruk for. Hva gjør så Knerten annerledes fra de andre pinnene? Det kan leses i forbindelse med at det er fordi han er formet som et menneske, med armer og bein. Noe også snekkeren mener, ettersom han selv sier han er en fin pinne, og var «fullt ferdig» da Lillebror fant han, i motsetning til kubbene snekkeren spikker figurer ut av (Vestly, 2009, 76). Ved å lage en slags «hybridform» av menneske og plante ved å ta i bruk antropomorfe, eller menneskelig, trekk gjør man at en barneleser lettere kan kjenne seg igjen i karakterene. Som for eksempel Knerten, eller en av Beskows karakterer hvor man tydelig kan se at det er en plante, men med menneskelig ansikt og atferd (Guanio-Uluru, 2021, 94). Dette drar fortellingen i en antroposentrisk retning, ettersom det igjen er mennesket som blir vektlagt.

---

² For eksempel *Blomsterfesten* (1914)

Knerten er enkelt fortalt en kvist, som Lillebror finner en venn i. Man kan på denne måten si at Lillebror finner en venn i naturen, noe som både er kreativt og enkelt på en bærekraftig måte. Lykke Guanio-Uluru skriver om figuren Kubbe, som er svært lik Knerten. Karakteren Kubbe er skrevet av Åshild Kanstad Johnsen, og ble første gang utgitt i 2010. Om karakteren skriver Guanio-Uluru at Kubbe står foran er lang rekke vestlig litterær arv av myte, eventyr og fantasy som har tatt i bruk trærne til å representere planteriket. Noe som kan komme av trærnes likhet til mennesker, for eksempel i form av at greiner kan ligne hender og fingre (Guanio-Uluru, 2018, 126). Fra tidligere av var menneskets forhold med naturen et samspill («symbiotic»), og ikke konkurrerende, og det er tross alt den naturen hvor eventyrene har sitt utspring fra (Guanio-Uluru, 2018, 127). Man kan tolke det som at Lillebror ser på Knerten som en stort sett likeverdig «person». Dette kanskje i motsetning til hvordan skogen blir skummel etter at det er blitt mørkt, selv om man kan si det er Knertens slektninger.

Skogen er en plass mennesker kan gå seg vill, men også gjemme seg, noe som er sentralt for europeiske eventyr (Guanio-Uluru, 2018, 127). Skogen er også en arena for nysgjerrighet, men ikke minst at den er stor og ukjent, noe som kan gjøre den skummel, men også vakker og mystisk. Når man er redd er det naturlig å dikte opp historier om hva som lurte seg i skyggene. Mor leser som sagt eventyr for Lillebror, og eventyr og myter har utsprang fra nettopp naturen og det ukjente. Det virker likevel som at Lillebrors nysgjerrighet og fascinasjon over prinsessa som kommer ridende på hesten når han er i skogen på kvelden overviner frykten han kjenner når han er alene i den mørke skogen etter å ha mistet Knerten (Vestly, 2009, 82-84). Også snekkeren har laget flere utskjæringer av eventyrfigurer, inkludert en prinsesse.

I norske folkeeventyr blir dyr ofte fremstilt med tydelige mennesketrekk. For eksempel i eventyret om Reve-enka hvor karakterene snakker som mennesker, kler seg som mennesker og i tillegg bor de gjerne i hus (Lauvstad, 2020)³. Ved å lage en slags hybridform mellom dyr og mennesker blir det, som sagt lettere å kjenne seg igjen. Lillebrors allerede rike fantasi blir trolig enda mer beriket av naturomgivelsene i samspill med eventyrene mor leser for han.

---

³ Reve-enka, fra Asbjørnsen og Moes *Norske folkeeventyr*: <http://runeberg.org/folkeven/019.html>

Dette samspillet gjør som sagt at Lillebror kan opptre som helt, gjerne i forbindelse med hans kunnskaper om for eksempel naturen eller snekring. Dette i likhet med Askeladden, som også tar i bruk godviljen og det han har av kunnskaper om mennesker og ting. Både Lillebrors og Askeladdens evne til problemløsning er en egenskap som gjør dem interessante og lar dem opptre som helt også i en ung lesers øyne. I forbindelse med aktantmodellen kan det forstås slik at Lillebrors karakter i møte med eventyraspektene kan leses som en romantisering av naturen, noe som henter til hylling av naturen. De norske folkeeventyrene er kjent for blant annet å skulle fremme glede for egen norsk natur (Andersen, 2018, 193). Likevel ser man at nettopp slik som i mange folkeeventyr er det ofte mennesket, som Askeladden, som får opptre som helt. Også i de eventyrene hvor karakterene er dyr, blir de som sagt presentert med menneskelige trekk. Derfor kan man finne en viss mellomting, men nok med vekt på antroposentrisme ettersom mennesket absolutt er i sentrum selv om vi befinner oss i naturen store deler av tiden. Dette kan føre til at litteraturen (her eventyr) i samspill med naturen gjør Lillebrors fantasi enda mer virkelig. For eksempel scenen i boka hvor Lillebror går hjem fra snekkeren, og han hører noe i skogen og begynner å undre om det ikke kanskje finnes troll der (Vestly, 2009, 81). Det kan tolkes slik at naturen tar opp en så stor del av Lillebrors liv at det også inkluderer tankene og derfor frykten hans.

3.4 Verdensbygging og utvikling av «miljøborgeren»

Utformingen av Lillebrors verden kan analyseres gjennom 'techne'. Goga m.fl. referer her til menneskets manipulering av naturen (Goga m.fl., 2018, 13). Ulikt andre barnebøker prøver ikke Lillebror å mestre eller manipulere naturen (Røskeland, 2018, 32). Knerten er perfekt slik han er, og som snekkeren sier: «Han var jo fullt ferdig da du fant ham» (Vestly, 2009, 76). Det kan tolkes som at man ikke nødvendigvis trenger å gjøre mer enn å ta i bruk ting slik de er. Plankene Lillebror bygger hus av er allerede bearbeidet fra tre, og han bruker restene av det far har arbeidet med. Lillebrors egne handlinger er det eneste som vil påvirke utfallet, for eksempel i at han holder seg inne for å bli frisk igjen etter han har vært ute i regnet en hel dag (Vestly, 2009, 104). Selv om Lillebror helst unngår smerte, som for eksempel når han skal slå med hammer og minner seg selv på å ikke treffe tommelen, prøver han ikke direkte å forandre på omgivelsene (Vestly, 2009, 12). Det er også verdt å nevne at man kan finne nytte i naturen til å holde seg frisk i form av mat og medisin. For eksempel setter mor fram en banan og et eple han kan spise når han blir sulten, mens han enda er syk (Vestly, 2009, 104). Denne lille

gesten kan også sies å være en liten glede fra naturen i hverdagen, og i tillegg at frukt og grønnsaker er en nødvendig del av menneskets kosthold.

Forming av miljøborgeren

Lesing kan som kjent øke kreativitet og fantasi ved at litteraturen beriker vår erfaring og forståelse av verden. Med dette kan den også by på ulike kunnskaper, samt spille en rolle i utformingen av vår moralske oppvekst som 'ecocitizens' (Karlsen, 2018, 52). Dette kan tolkes som at fiksjon hjelper oss å kunne se for oss den verden vi ønsker å leve i, eller teste ut ulike væremåter og finne helter og heltinner i de bøkene vi leser. Dermed får leseren være vitne til karakterenes handling og holdninger, og slik utforske de ulike perspektivene mellom det antroposentriske og økosentriske. I *Lillebror og Knerten* er det en enkelhet, men likevel stort sett alt det Lillebror trenger. På mange måter skaper boka et idyllisk bilde. Han som person får som nevnt ved hjelp av Knerten teste ut ulike egenskaper, som mot, samt gleden ved å ta i bruk ulike kunnskaper. Dette inkludert menneskene rundt han som også opptrer som idoler for Lillebror, som Phillip som går på skolen og snekkeren som har store kunnskaper han bruker ved for eksempel behandling av tre.

Litteratur kan altså påvirke oss som lesere, og vi kan på samme måte ved å lese eldre litteratur få en bedre forståelse for bokas samtid. Vi kan dermed finne ut for eksempel hvilke verdier som ble satt høyest (Claudi, 2022, 98). I 1963, fikk Norges Naturvernforbund på få år en økning i medlemmer fra 800 til rundt 30 000 (Brænd, SNL, 2023). Det kan tyde på at miljøtråden var minst like relevant i bokas samtid, 1962, som den er i dag. Engasjementet for naturen er også en form for feiring, ettersom mennesker har et ønske om både å kunne ta i bruk naturen til egne goder, men samtidig å ikke forstyrre den for mye ettersom vi er avhengige av den.

Barne- og ungdomslitteratur som tar for seg klimakrisen, legger i større grad opp til å fremme muligheter og løsninger, og det positive utfallet ved disse løsningene i motsetning til å legge ansvaret direkte på leseren (Goga, 2018, 28). *Lillebror og Knerten* er ikke en bok som åpenbart prøver å formidle klimautfordringer, men nok vise en underbevisst kjærlighet til naturens muligheter både til lek, men også gleden av kunnskap. Kanskje nettopp fordi det

ikke er et bestemt fokus på miljø og klima, formidler historien av små hendelser i en hverdag preget av mye bevegelse ute, også en fortelling om en gutt som føler seg trygg og kan komme seg fram i naturen. Gleden, eller hyllesten av naturen kommer derfor tydelig fram i nettopp hvordan Lillebrors holdninger påvirker hans atferd i møte med naturen, ofte i form av nysgjerrighet og fascinasjon. Sånn sett fyller det LK20 målet om å kunne «reflektere over sentrale verdier og moralske spørsmål» og i tillegg utvikle respekt for både menneskeverd og naturen.

Reinhard Hennig argumenterer for at konseptet «bærekraftig utvikling» er antroposentrisk ettersom det i hovedsak går ut på menneskets interesser og behov (Hennig, 2021, 29). Likevel kan det sies at i *Lillebror og Knerten*, hvor sant nok menneskets interesser og behov står i sentrum, er det innenfor Lillebrors krets likevel ikke slik til at naturen blir behandlet dårlig slik som unødvendig kutting av skog til for eksempel å bygge flere hus. Hovedtanken er nok ikke at naturen blir nedprioritert, men heller å vise det gode den kan tilby både i form av nytte, men også skjønnhet. Som i sitatet under hvor Lillebror nettopp er kommet inn til snekkeren. Vestly lar leseren ta i bruk flere sanser, muligens for å gjøre opplevelsen, og gleden sterkere. Igjen er det mennesket som står i sentrum, selv om det også tydelig er opp til mennesket å ta vare på naturen:

Det luktet snekring, og det var så mye rart å se på. Det var en diger høvelbenk, og det var sager og hammere og skrujern og sagflis. Det var bord som var nesten ferdige og krakker og tallerkenhyller, og borte i det ene hjørnet var det aller rareste, for oppå en hylle der sto det mange figurer av tre. Det var et troll og en nisse og en prinsesse med langt trehår, og det var en hest og en bjørn. Lillebror så og så. (Vestly, 2009, 73).

På motsatt side av hylling har man i aktantmodellen problematisering. Det kanskje mest fremtredende «problemet» er nok at mesteparten av handlingen er satt ute, og at dette byr på både muligheter, men også utfordringer. For eksempel fører dette til at Lillebror blir forkjøla av å være ute i regnet en hel dag (Vestly, 2009, 104). Han er altså heller ikke immun mot naturens krefter. Allerede i det første kapittelet får vi også en påminnelse om at mennesker bruker naturen til å bygge hus, og dermed at hus kan bli gamle og falleferdige. Mennesker er

til en viss grad avhengige av å kunne bruke naturen til vårt eget velbehag. Videre er også skogen rom for det ukjente. Gjennom litteraturhistorien har naturen i perioder blitt sett på som noe vilt og ukjent, som igjen har skapt en følelse av frykt. For eksempel i gotisk litteratur (Andersen, 2018, 167; 171). Samtidig ble naturen hyllet av romantikerne, for eksempel i forbindelse med folkeeventyrene (Andersen, 2018, 160). Det behøver nødvendigvis ikke å leses som at det er et mål om å temme naturen i Vestlys bok, men heller at naturen kan brukes på en bærekraftig måte uten unødvendige ødeleggelser.

Fra et antroposentrisk perspektiv kan man da se at det nok er mennesket som skaper uro i naturen. Boka nevner ikke spesifikt konsekvensen av biler og busser osv., men forteller likevel at det er «fryktelig stille» i det nye huset, i forhold til hvordan det var i byen (Vestly, 2009, 10). Det er tydelig at økonomien til familien er en utfordring, og Lillebror viser stor fascinasjon for alle varene i butikken. Det trenger nødvendigvis ikke å være tegn på konsumerisme, ettersom Lillebrors barnlige fantasi og kreativitet ikke har noe problem med å ta i bruk alt han kan finne rundt seg, om det så er planker eller bokser. I møte med hans fantasi blir de også til helt nye leketøy, som pappboksen som også fungerer som en bil (Vestly, 2009, 96). I dag vil dette kunne ses på som et tydelig tegn på gjenbruk. Vestly presenterer heller ikke søppelet som søppel, og det blir i likhet med Knerten, noe Lillebror gjør om til noe annet. Han gjør altså det beste ut av situasjonen, og etter den forståelsen skriver Vestly fram en noe ukonsekvent miljøbevisst borger.

Verdensbygging

Nina Goga m.fl. definerer techne som kunsten å utforme, og forstås i denne settingen som en bevisst oppbygging av selvet, verden og samfunnet (Goga, m.fl., 2018, 13). På bakgrunn av aktantmodellen skriver de at barne- og ungdomslitteratur alt er utformet etter visse forventninger for sjangeren. Noe også naturen for så vidt er, ettersom mennesket har påvirket og manipulert naturen til sine egne ønsker. For eksempel gjennom planting til egen nytte, og i tillegg innen bioteknologi (Goga, m.fl., 2018, 13). Techne kan tolkes som rammene hvis barne- og ungdomslitteraturens handling utfolder seg. Altså hvilke mål forfatteren kan ha satt seg for hvordan de ønsker boka skal bli lest, samt karakterenes forståelse for deres verden. Fra et litteraturvitenskapelig perspektiv vil det bety verdensbygging, også av karakterene, og da spesielt Knerten.

Som beskrevet under eventyrdelen tidligere i denne analysen finnes det en annen litterær karakter som kan minne om Knerten, altså Kubbe, som Guanio-Uluru skriver om. I likhet med Knerten er han i forbindelse med techne formet etter menneske-natur-forholdet. I fortellingens verden kan man si han er amputert fra et tre, og da potensielt kan representere en ubevisst oppmerksomhet av menneskets ødeleggelse mot vegetasjonen (Guanio-Uluru, 2021, 138). Guanio-Uluru konkluderer med at Kubbe er vitne til menneskers bruk og misbruk av planter, men samtidig feiringen av menneskets langvarige forhold og avhengighet av skogen (Guanio-Uluru, 2021, 138). Knerten er restene av trematerialer far har brukt til å bygge hus med. Han er på den måten både kuttet ned, samtidig som han også får et nytt liv i Lillebrors hender. Det kan derfor være mulig å se på *Lillebror og Knerten* på samme måte som Guanio-Uluru har beskrevet Kubbe, altså at det både er en problematisering av menneskers bruk av naturen, men også feiring av vårt forhold til naturen. For eksempel kan man se dette i hvordan snekkeren tar i bruk trematerialer til å lage figurer, og dermed viser en slags feiring av naturens muligheter.

Techne kan også forbindes med stedet handlingen utspiller seg rundt. Gjennom beskrivelser av topografi, eller landskap, samt gjenstander og personer får stedet en sterk kognitiv kraft og hjelper oss som lesere å danne et bilde (Claudi, 2022, 73). Følelser for stedet som hovedtrophe opptrer gjerne i realistisk og økopoetisk barne- og ungdomslitteratur (Flinker, 2021, 18). Et gjennomgående trekk i *Lillebror og Knerten* er at det er en bok som åpenbart fremstiller en kjærlighet til naturen. Litteraturen kan føre mennesket tilbake til naturen, eller den kan ha som mål å hjelpe mennesker å utvikle forståelsen for hvordan naturen og mennesker påvirker hverandre på en global skala (Flinker, 2021, 18). I *Lillebror og Knerten* mener jeg begge deler er nødvendig. Sammen med *Lillebror*, blir vi som lesere med på en utvikling av kunnskap og forståelse for naturen. *Lillebror* gir uttrykk for en nyfikenhet og glede over å være ute, og å jobbe med tre i form av lek eller snekring. Samtidig kan denne kunnskapen om hans behandling av naturen, samt mulige konsekvenser påvirke hvordan han handler. Altså kommer det igjen fram en genuin trivsel i naturen, og samtidig et ønske om å nytte alle dens muligheter, begge punkter fra et antroposentrisk perspektiv.

Tidligere litterære framstillinger av menneskets forhold til naturen kan fortelle oss om utviklingen fram til i dag, og derfor hva som er endret (Claudi, 2022, 99). Det er en enkelhet rundt både handlingen og rommet i boka, og selv om historien tar opp mange utfordringer ved oppvekst og livet generelt, som økonomi og ensomhet, kan det virke enkelt på en nostalgisk måte. Selve konsumerismen virker ikke unødvendig overveldende, og det er en glede i å ta i bruk det man allerede har, både i form av gjenstander, men også naturen. Som at snekkeren finner kubber og «ser figurer i dem» (Vestly, 2009, 76). På samme måte som når Lillebror får hammer, spiker og planker, og ser for seg et hus, for så å innse at det er for lite for han, og finner Knerten som får sitt eget hus, mens Lillebror får en venn. Også de andre karakterenes hjem er enkelt og praktisk innredet. For eksempel blir tante Rundtomkring sitt hus beskrevet med et «bitte lite kjøkken», og en «bitte liten stue», hvor alt er «akkurat passe stort» (Vestly, 2009, 137-138). Vestly fremstiller en hverdagslig handling som likevel er full av hendelser, noe som gjør at det er lett å kjenne seg igjen. Selve fortellingsrommet er enkelt, noe som kan tyde på at det ikke nødvendigvis er materialisme som er hovedfokus, men heller ønske om å ta i bruk det man allerede har.

Den estetiske, men fremmedgjorte natur

Ved å fjerne den travle byen fra fortellingen, får Lillebror muligheten til å utforme seg på en annen måte. Mangelen på andre lekekamerater er nok hovedgrunnen til at Lillebror oppdager Knerten. Lillebror får spiker og hammer av moren, og bygger et hus. I likhet med Knerten, er plankene Lillebror finner allerede klare til bruk. Omgivelsene tilsier at Lillebror kan ta i bruk de redskapene han har. Det virker svært idyllisk, og vi vet at plankene er rester etter byggingen av huset, og er bearbeidet tre. I følge aktantmodellen kan dette tolkes som en feiring av naturen i det at vi kan bruke og, forhåpentligvis, gi noe tilbake på en annen måte. I det minste ikke endre omgivelsene mer enn nødvendig, igjen kan vi se dette i hvordan Knerten blir sett på som perfekt akkurat som han er. Det er tydelig at kontakten med naturen er nødvendig for å kunne sette pris på den, og minske fremmedgjøringen. Likevel er det pastorale tradisjonelt sett ikke ment å representere realiteten, men heller fremstille idyll og landskapsharmoni (Nyrnes, 2018, 82). Det er ikke å legge skjul på at miljøproblemer i hovedsak kommer av antroposentrisme. Videre må en økosentrisk miljøetikk til for å kunne finne en harmoni mellom mennesket og naturen. Det å faktisk være i naturen og skape en fysisk kontakt, gjerne ved å ta i bruk alle sansene våre, vil motvirke fremmedfølelsen (Hennig, 2021, 28).

I utformingen av barnet som miljøborger, eller 'ecocitizen', må man skape et «moralkompass» som vil lede dem mot en ansvarsfull atferd i møte med naturen (Karlsen, 2018, 43). Både estetikk og etikk er hver for seg sentralt innen filosofi, men spiller også en viktig rolle sammen. Gunnar Karlsen trekker fram eksempelet om at en av grunnene til ikke å ødelegge naturen er fordi den er vakker (Karlsen, 2018, 43). Litteraturen vekker vår fantasi og våre følelser i møte med litterære framstillinger av naturen, gjerne i form av at man tar i bruk flere sanser (Karlsen, 2018, 49). Samtidig må man ferdes i naturen, og ha kjennskap til både dens farer, men også gleder og goder for å kunne føle seg trygg og tilhørende til naturen. Karlsen skriver videre at den estetiske opplevelsen av naturen er nødvendig i samspill med kunnskap (Karlsen, 2018, 53). Fysisk, sosial og kognitiv utvikling påvirkes av tilstedeværelse i naturen, og estetisk erfaring av lek i naturen spiller i denne sammenhengen en stor rolle (Karlsen, 2018, 53). Sagt på en annen måte, i utformingen av et miljøbevisst menneske trenger man å ikke bare sette pris på naturen fra avstand, men også ferdes i den. I *Lillebror og Knerten* kan man som leser oppleve en verden man ønsker å ta del i og da finne en glede og et savn til naturen rundt oss, gjennom å se at Lillebror både setter pris på, men også tar i bruk naturen som en arena for lek og læring.

Nina Goga vurderer barnelitteratur etter i hvilken grad den utfordrer leserens antroposentrisme og utvikler en økosentrisk holdning i at man møter ulike livsformer med likeverd og respekt. Ifølge henne kan dette belyses gjennom å analysere hvordan ikke-menneskelig natur er representert (Hennig, 2021, 28). Vestly sin skildring av Lillebror alene i skogen etter det har blitt mørkt er preget av en vill skog som gjør at Lillebror mister Knerten (Vestly, 2009, 82). Det blir skildret en fremmedfølelse i møte med den mørke skogen, og det ukjente. Lillebror er likevel mer opptatt av at han har mistet Knerten enn nødvendigvis at det er skummelt. Det er tydelig at Lillebrors vennskap i Knerten er viktigere enn hans frykt for den mørke skogen. Måten Knerten blir fremstilt på, altså med menneskelige trekk, gjør han mindre fremmed og Lillebror ser på han som en venn, men anerkjenner likevel at han er en trefigur, og greier seg ute alene en liten stund. Dette kan hans glede for snekring spille en rolle i, ved å se på Knerten som likeverdig, men samtidig forstå at Knerten har andre behov en Lillebror selv har.

Som menneske er det naturlig nok en kulturelt betinget antroposentrisme, og dette kan føre til en fremmedfølelse ovenfor naturen (Hennig, 2021, 27). Dette kan igjen føre til en likegyldighet, og at man ikke setter pris på eller ser hvordan man behandler naturen, og hvilke følger det vil få. Litteraturens rolle blir å ta i bruk naturen som handlingsrom, slik som i *Lillebror og Knerten*, for å vise naturens mange muligheter, og hvilke følger det vil ha dersom man tar avstand, eller viser likegyldighet. *Lillebror og Knerten* romantiserer i stor grad naturen og kobler den opp mot eventyr og fantasi, men greier fortsatt å opprettholde en realistisk framstilling av familiehverdagen. Kombinasjonen av romantisering og realitet kan gjøre boka både lett å leve seg inn i og lære av. Likevel er det flere tidlige økokritikere som har vært opptatt av realistiske framstillinger av naturen i litteratur, som har kritisert en romantisert framstilling av naturen (Hennig, 2021, 27-28). I forbindelse med barnelitteratur, dersom målet er å skape miljøborgere, kan som sagt romantiske framstillinger om gleden av naturen være svært viktig, og da spesielt i forhold til hyllingen av naturen.

Som barn er det nok spesielt naturlig at det mørke og ukjente virker skummelt. En annet eksempel er julebukkene som kommer inn fra mørket ute, som vekker stor uro i Lillebror, men som føler seg litt tryggere når de voksne spiller med. Altså kan også mennesker være skumle. Det samme skjer på juletreffesten, hvor Lillebror med en gang føler seg både mer trygg når han er med prinsessa, men blir samtidig også mer modig av hennes sjenerthet, akkurat slik han blir med Knerten. Lillebror og prinsessa tar til slutt Knerten mellom seg når de går rundt juletreet (Vestly, 2009, 151). Det kan se ut som at Lillebror finner det symbiotiske forholdet med Knerten betryggende. Likevel kan det tolkes som at Lillebror egentlig bare ønsker en venn, noe han finner i prinsessa. Snekkeren på den andre siden finner en god støtte i trearbeidet sitt også som voksen, og forteller åpenlyst til Lillebror at ensomheten blir bedre når han har trearbeidet sitt å jobbe med (Vestly, 2009, 76). Igjen framstår handlingen som antroposentrisk, ettersom det først og fremst er menneskets behov som står i sentrum.

Til slutt i den første *Lillebror og Knerten*-boka får leserne se at Knerten sin jobb, som en venn, en liten stund er fylt:

«Han satte Knerten forsiktig midt under bordet, for akkurat nå hadde han ikke tid til å snakke mer med ham. I dag hadde han jo en hel mamma og en hel pappa og en bror som spilte Ludo, enda han var så stor.» (Vestly, 2009, 165).

I løpet av boka vokser Lillebrors verden, og Lillebror utvikler kunnskapene sine, både i form av respekt og forståelse for naturen. Som sagt er det tydelig at mangelen på en lekekamerat er det som gjør at Lillebror finner Knerten. Likevel er han med også når Lillebror har blitt kjent med prinsessa. I sitatet over blir Knerten satt bort, ettersom Lillebror ikke trenger han der og da. Likevel er Knerten som sagt en god venn for Lillebror, og har som LK20-målet sier, hjulpet Lillebror å utvikle respekt og skapt seg gode verdier i løpet av vennskapet med Knerten.

Konklusjon

Det er tydelig at naturen spiller en stor rolle i hvordan Lillebror utvikler seg som person, og samtidig gir inspirasjon til hans levende fantasi. Det kan virke som at naturen står mer i fokus når Lillebror er i direkte kontakt med den, og har muligheten til å leke og å nytte kunnskapene han opparbeider seg gjennom nettopp å være i naturen. Likevel er det menneskenes behov som hele tiden kommer først. Lillebror finner en god støtte i Knerten, spesielt siden det ikke er noen andre barn i nærheten som Lillebror vil leke med. Selv om Lillebror legger bort Knerten når han for eksempel har familien rundt seg, vil det være naturlig å tro at vennskapet er en del av Lillebror også senere, når Knerten er satt på hylla. Gjennom denne analysen virker det som at *Lillebror og Knerten* er antroposentrisk ettersom det er menneskenes handlinger og behov som er prioritert, for eksempel ved at menneskene tar i bruk trær for å bygge seg hus.

Det framstår en tydelig hylling av, men også omsorg for naturen. Dette ser man spesielt godt i Lillebrors omsorg for Knerten i hvordan han surrer en pute rundt han før Lillebror heiser han ned trappa, for ikke å skade han. Snekkeren, som Lillebror ser veldig opp til, tar i bruk naturen både som arbeid og hobby for å lage gjenstander av tre. I *Lillebror og Knerten* er det spesielt eventyrfigurene snekkeren har spikket ut som er mest interessante for Lillebror. De er både vakre å se på og fine å leke med. Lillebror er mye alene, og opplever å måtte være mer

selvstendig, noe som gjør Knerten til en god venn i form av at han gjør Lillebror modig. Ved techne, eller utformingen, av Knerten som kamerat, er det Lillebror som gir han en stemme. Knerten er også utformet til å se ut som et menneske, med tydelige antropomorfe, eller menneskelige, trekk. Lillebror har likevel god forståelse for hans behov, og ønsker Knerten vel, og tar han med til snekkeren for å behandles med olje. Med dette virker det, på bakgrunn av LK20, som at Vestlys *Lillebror og Knerten* fortsatt er svært relevant i den grad at den som et skjønnlitterært verk kan bidra til respekt for mennesker og naturen, ettersom respekt gjerne kommer av kunnskap. Lillebrors utvikling av kjennskap til for eksempel behandling av tre i møte med naturen viser videre at den fysiske kontakten er svært viktig.

Vestly sin bok kan tolkes som antroposentrisk med en klar økokritisk undertone. Dette nettopp fordi Knerten, som kan tolkes som selve symbolet på naturen, blir Lillebrors venn både i form av en fantasivenn, men også i gleden ovenfor naturens mange muligheter til lek og læring. Vennskapet kan minske fremmedgjøringen mot å ferdes i naturen, og samtidig utvikle gode verdier og moraler. Vestlys bok, i likhet med andre nordiske barnebøker hvis handling utspiller seg i naturen åpner opp for en annen verden. En verden hvor man bør ha visse kunnskaper for å ta seg fram, i møte med både vegetasjon og dyr. Det er også en plass som åpner opp for kreativ problemløsning og fantasiens spill. Sist, men ikke minst, tilhørighet og vennskap både med kvister og andre som ønsker å feire naturen.

Referanseliste

- Andersen, P. T. (2018). *Norsk litteraturhistorie*. (2.utg). Universitetsforlaget.
- Asbjørnsen, P.C. og Moe, J. (u.å). Reve-enka. I *Norske folkeeventyr*. Hentet fra Project Runeberg. <http://runeberg.org/folkeven/019.html>
- Beskow, E. (1914) *Blomsterfesten*. (Orig. *Blomsterfesten i täppan*). Axel Eliassons konstförlag.
- Birkeland, T. og Mjør, I. (2013). *Barnelitteratur – sjangrar og teksttypar*. (3.utg.) Cappelen Damm Akademisk.
- Brænd, T. J., m.fl. (2023). Natur- og miljøvern. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/natur-og_milj%C3%B8vern
- Claudi, M. B., m.fl. (2022). *Litteraturhistoriske muligheter*. Universitetsforlaget.
- Engmar, Å. (Regissør). (2009) *Knerten* [Film]. Paradox Spillefilm.
- Eskeland, T. (2003). *Når fantasien redder virkeligheten: Om Karlsson, Knerten og andre fantasivenners funksjon i barnelitteratur*. [Masteroppgave]. Universitet i Oslo. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-7772>
- Flinker, J.K. (2021). Antropocæne utfordringer og perspektiver i nordisk børne- og ungdomslitteratur. I Goga, N. og Eskebæk, M. (Red.), *På tværs av Norden*. <http://dx.doi.org/10.6027/nord2021-009>
- Furuset, S. og Hennig, R. (2023). *Økokritisk handbok: Natur og miljø i litteraturen*. Universitetsforlaget.
- Goga, N., m.fl. (2018). Introduction. I Goga, N., m.fl. (Red.), *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues*. Springer International Publishing.
- Goga, N., (2018). Children's Literature as an Exercise in Ecological Thinking. I Goga, N., m.fl. (Red.), *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues*. Springer International Publishing.
- Goga, N. (2021). *Skandinavisk sakprosa for barn og unge om plast og klima*. I Goga, N. og Eskebæk, M (Red.), «På tværs av Norden». <http://dx.doi.org/10.6027/nord2021-009>

- Guanio-Uluru, L. (2018). Plant–Human Hybridity in the Story World of Kubbe. I Goga, N., m.fl. (Red.), *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues*. Springer International Publishing.
- Guanio-Uluru, L. (2021). Plantekarakterer i et utvalg nordisk barnelitteratur. I Goga, N. og Eskebæk, M. (Red.), *På tværs av Norden*. <http://dx.doi.org/10.6027/nord2021-009>
- Helgesen, A. (2023). Anne-Cath. Vestly. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/Anne-Cath._Vestly
- Hennig, R. (2021). «Fortellinger om bærekraftig utvikling. Perspektiver for norskfaget.» Axelsson, M. & Opset, B.B. (Red.). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215050089-2021-01>
- Johnsen, Å. K. (2010). *Kubbe lager museum*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Karlsen, G. (2018). Aesthetic Appreciation in Nature and Literature. I Goga, N., m.fl. (Red.), *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues*. Springer International Publishing.
- Khateeb, A. (2018). Unrest in Natural Landscapes. I Goga, N., m.fl. (Red.), *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues*. Springer International Publishing.
- Lauvstad, H. (2020). Besjeling – litteratur. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/besjeling_-_litteratur
- Lindgren, A. (1945). *Pippi Langstrømpe*. (Orig. Pippi Långstrump). Rabén & Sjögren.
- Lindgren, A. (1963). *Emil i Lønneberget*. (Orig. Emil i Lönneberga). Rabén & Sjögren.
- Lindgren, A. (1955). *Lillebror og Karlsson på taket*. (Orig. Lillebror och Karlsson på taket). Rabén & Sjögren.
- Lund, M. (Regissør). (2010). *Knerten gifter seg* [Film]. Paradox Produksjon.
- NRK (1972). «Anne Cath Vestly» fra serien «Nordiske barnebokforfattere». <https://tv.nrk.no/serie/nordiske-barnebokforfattere/1973/FSKO01001172/avspiller>
- Nyrnes, A. (2018). The Nordic Winter Pastoral: A Heritage of Romanticism. I Goga, N., m.fl. (Red.), *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues*. Springer International Publishing.

- Ommundsen, A. (Regissør). (2011). *Knerten i knipe* [Film]. Paradox Produksjon.
- Parr, Maria. (2011). *Vaffelhjarte*. [2005]. Det Norske Samlaget.
- Røskeland, M. (2018). Nature and Becoming in a Picturebook About “Things That Are”. I Goga, N., m.fl. (Red.), *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures: Nordic Dialogues*. Springer International Publishing.
- Dr. Seuss. (1971). *The Lorax*. Random House.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Overordnet del - Fagets relevans og sentrale verdier, (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
www.udir.no/lk20/nor01-06/
- Vestly, Anne-Cath. (2009). *Lillebror og Knerten*. [1962]. (3. utg). Gyldendal.
- Vestly, Anne-Cath. (2000). *Nesten et helt menneske*. Tiden Norsk Forlag AS.
- Wistisen, L., (2021). Barnboken i skräpocen: En undersökning av relationen mellan natur, kultur och skröp i Linda Bondestams Mitt bottenliv. I Goga, N. og Eskebæk, M. (Red.), *På tvärs av Norden*. <http://dx.doi.org/10.6027/nord2021-009>
- Aasan, S. H. (2012). *FANTASIVENNER MED VARIG APPELL?: En sammenligning av Anne-Cath. Vestlys første bøker om Lillebror og Knerten (1962-64) og Finn Havrevolds Marens lille ugle (1957)*. [Masteroppgave]. Universitet i Oslo.
<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/35113/Aasan-Master.pdf?sequence=1>

